

DA GRANSKAR

De svenska fackledarna hade utsatts för ett dödligt våld innan kropparna dumpades. Det har tidigare inte framgått.

Mördaren var elitutbildad soldat

Mordet på facktopparna.

De svenska fackledarnas mördare var specialutbildad av den sovjetiska militära underrättelsetjänsten, GRU. De ryska kvinnor som agerade lockbete hade kopplingar både till militären och till Sverige.

Text: MIKAEL FÄRNBO, mf@da.se
Foto: DAVID LUNDMARK,
TT NYHETSBYRÅN,
ESTNISKA DOMSTOLSARKIVET

Spetsnaz-soldaten
Andrej Solontjenko vid
rättegången i Tallinn.

Dagens Arbete nr 2/2022.

Det här avslöjar vi i granskningen av mordet

- Den ena gärningsmannen var elitutbildad av den sovjetiska militära underrättelsetjänsten, GRU. Hans egen skriftliga bekräftelse om vad som hände under mordnatten har avsiktligt förstörts.
- Två av de tre kvinnorna som var med under mordnatten hade kopplingar till den sovjetiska militären och till Sverige.
- Det finns ingenting som tyder på att kvinnorna arbetade som prostituerade i nattklubben under mordkvällen, som det beskrivits i media.
- Polisutredningen toppstyrdes av höga polischefer från Moskva.
- Våldet mot de svenska fackföreningsmännen var mycket grövre än vad som tidigare varit känt. Sannolikt var Bertil Winberg redan medvetlös när gärningsmännen gav sig på honom med plankan. Utifrån ett rånmotiv finns det ingen logisk förklaring till den handlingen.
- Den svenska polisen tycker att avgörande frågor om händelseförloppet och motivet aldrig utreddes. De tror inte att de blev serverade den verkliga sanningen.
- Bertil Winberg stod nära maktens centrum i Sverige och den svenska arbetarrörelsen spelade en framträdande roll i att stödja balternas kamp. Winberg hade offentligt uttalat sig mycket kritiskt mot Sovjet strax innan resan till det oroliga Baltikum.

Det var en kall och blåsig förmiddag, den 24 januari 1991, i sovjetrepubliken Estland.

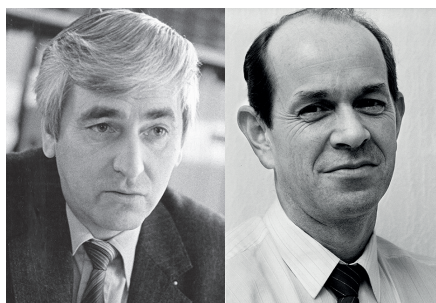
Bakom ett sandtag, längs motorvägen, några kilometer väster om huvudstaden Tallinn, låg kropparna efter två medelålders män.

Det hade varit en kall natt. Ett lager is hade lagt sig över vattensamlingarna. Det blåste kraftigt.

Kropparna var synligt misshandlade: svullna och såriga ansikten, nedblodade kläder.

Båda saknade ytterrockar och skor.

Männen var Bertil Winberg och Ove Fredriksson. Ordföranden i de två svenska fackförbunden Byggnadsarbetareförbundet och Träindustriarbetare-

Bertil Winberg och Ove Fredriksson mördades i Tallinn i januari 1991.

förbundet. Winberg var även högt uppsatt i Socialdemokraterna och personlig vän med statsminister Ingvar Carlsson.

I 30 år har förklaringen till mordet varit att Winberg och Fredriksson lockats

att följa med några prostituerade kvinnor från en nattklubb på hotell Viru till en lägenhet i utkanten av Tallinn. Där ska de ha drogats med knockout-droppar, rånats och sedan misshandlats av två män. Därefter ska de ha dumpats bakom sandtaget. Där ska de ha frusit ihjäl i sina tunna kläder, drogade och misshandlade.

– Så berättades det för mig och jag hade ingenting som motsade det. Det var den generella bilden i samhället och i media, säger tidigare statsminister Ingvar Carlsson.

Dagens Arbete har i poddserien *Mordet på facktopparna* granskat fallet och kan nu avslöja helt nya uppgifter.

Den sovjetiska polisutredningen som tillsattes toppstyrdes av polischefer från Moskva.

DA GRANSKAR

De svenska mordpoliser som reste ner till Tallinn fick ingen insyn i utredningen.

– Vi blev serverade de uppgifter de kom med, vi hade ingen möjlighet att kontrollera dem, säger Johnny Beverhjem, en av de svenska utredarna.

Han har alltid funderat över vad det var som egentligen hände: Varför lämnade svenskarna hotellet när de kunde

”Min bild var att det här var ett rånmord och det var tungt nog att leva med.

Ingvar Carlsson, dåvarande statsminister.

tagit upp kvinnorna på sina rum? Varför hängde deras ytterrockar kvar på rummen när de gav sig ut i den kalla natten? Varför misshandlades de efter att de redan blivit rånade, drogade och låg utslagna på en soffa?

– Våldet behövs ju inte. Jag tror faktiskt aldrig vi blev serverade den riktiga sanningen, säger Johnny Beverhjem.

Den svenska polisen fick varken tillgång till den sovjetiska förundersökningen eller obduktionsprotokollen.

Dagens Arbete har som första tidning tagit del av dokumenten som legat hemligt stämplade och inlåsta i ett arkiv i Estland i 30 år. Där framgår det att den ena gärningsmannen, Andrej Solontjenko, som på den tiden beskrevs som en arbetslös sjöman, i själva verket var en elitutbildad Spetsnaz-soldat. Han hade fått sin utbildning hos den sovjetiska militära underrättelsetjänsten, GRU.

GRU Spetsnaz var Sovjetunionens, och senare Rysslands, mest specialiserade elitförband. Tränade att utföra de svåraste och farligaste militära operationerna.

Informationen om Andrej Solontjenkos bakgrund kom aldrig fram under den rättegång som hölls i Estland under hösten 1991.

I *Dagens Arbetes* podd *Mordet på facktopparna* avslöjas också att Spetsnaz-soldatens egna handskrivna bekän- nelse om vad som hände under mordkvällen har rivits ur utredningen och försvunnit. Förhöret skedde utan advokat närvarande, då försvararen råkade

De svenska fackledarna hittades döda, drogade och grovt misshandlade här på en strandäng utanför Tallinn.

I nattklubben blev svenskarna anvisade ett bord där det redan satt tre ryska kvinnor. Några timmar senare var männen döda.

ut för en bilolycka på vägen dit.

Enligt dåvarande statsminister Ingvar Carlsson är det här helt nya uppgifter som varken han eller Säpo har haft kännedom om.

– Jag har inte bett Säpo att göra någon undersökning. Och jag har inte heller fått någon sådan information. Min bild var att det här var ett rånmord och det

var tungt nog att leva med. Jag var med på Bertils begravning och så, säger han.

Dagens Arbete har sökt i Estland efter de båda dömda mördarna. Spetsnaz-soldaten Andrej Solontjenko dömdes till 15 års fängelse strax efter att Estland blivit en självständig stat hösten 1991.

På juldagen samma år upphörde Sov-

Dåvarande statsminister Ingvar Carlsson var nära vän med Bertil Whinberg.

jetunionen formellt att existera.

Det sista spåret han lämnat efter sig är en ansökan om nåd år 2001, tio år efter mordet. Huruvida han beviljades nåd eller inte framgår inte.

Den andra dömda mördaren, Sergej Kutjuk, rymde kort efter fängslandet och försvann över gränsen till Ryssland. Några andra uppgifter om honom har

LYSSNA PÅ PODDEN!

○ Hela poddserien **Mordet på facktopparna** finns där poddar finns.

○ Granskningen är gjord i samarbete med estniska journalister på Ekspress Media.

○ Podden är ett samarbete mellan Dagens Arbete och produktionsbolaget Banda.

Dagens Arbete inte kunnat hitta.

Bertil Whinbergs och Ove Fredrikssons kroppar obducerades först av sovjetiska rättsläkare, och sedan ytterligare en gång i Sverige. Dagens Arbete har som första tidning tagit del av samtliga obduktionsprotokoll och där funnit helt nya uppgifter.

Det våld som de svenska facktopparna råkat ut för har varit betydligt grövre än vad som tidigare framkommit. Det har tidigare beskrivits som att de primärt frusit ihjäl, men våldet i sig har varit dödligt. Det är stora mängder krosskador i ansikte och huvud och livshotande blödningar i hjärnan.

– Det är ett mycket kraftigt och upprepat våld som varit dödshotande, säger den pensionerade rättsläkaren Jan Lindberg, som utförde en av de svenska obduktionerna.

Bertil Whinberg har, enligt obduktionsprotokollet, blivit misshandlad både med knytnävar och med ett hårt plankliknande föremål. Det finns inga tecken på att han försökt värja sig mot slagen. Ove Fredriksson har blivit misshandlad med det plankliknande föremålet och har tydliga avvärjningsskador på armarna.

Skadebilden tyder på att Bertil Whin-

berg förmodligen redan varit medvetlös av knytnävsvåldet och av drogerna när han blir slagen upprepade gånger med det plankliknande föremålet. Utifrån ett rånmotiv finns det ingen logisk förklaring till den handlingen.

Whinberg och Fredriksson var i Tallinn som representanter för en nordisk facklig delegation som stöttade bildandet av nya fria estniska fackföreningar. Det var en orolig tid, några månader innan Estlands självständighet och Sovjetunionens kollaps. Sverige och särskilt arbetarrörelsen spelade en väldigt aktiv roll i att stötta den baltiska frigörelsen.

På nattklubben på hotell Viru fanns även fackmannen Ulf Asp. Svenskarna blev anvisade ett bord där det redan satt tre ryska kvinnor. Asp gick därifrån vid ettiden på natten, strax innan Whinberg och Fredriksson försvann.

Ulf Asp har aldrig trott på den officiella historien. Han har alltid misstänkt att Whinberg och Fredriksson mördades av politiska skäl av den sovjetiska under rättelsetjänsten.

– Bertil var ju nära partiet så att angripa honom var som en pekpinne mot svenska regeringen och partiet, säger han.

Syftet skulle ha varit att

Dagens Arbete har hittat hemliga sovjetiska dokument om mordet som legat inlåsta i ett arkiv i Estland.

DA GRANSKAR

Fackmannen Ulf Asp var den sista svensken som såg Bertil Whinberg och Ove Fredriksson i livet, på nattklubben på hotell Viru.

”De var inte prostituerade, de där. Jag gick igenom de där fotoalbumen. De hade något annat ärende.

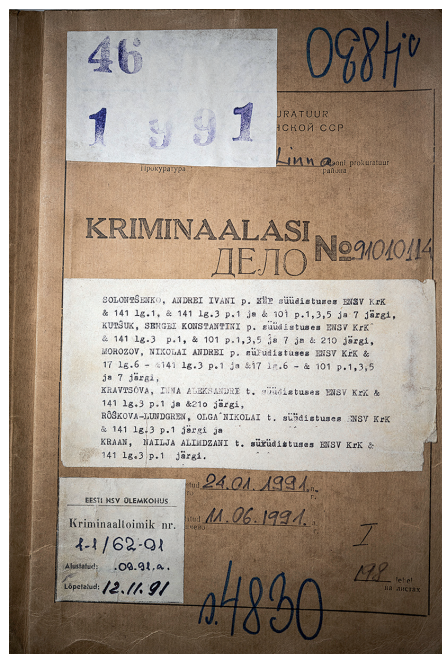
Ulf Asp.

skrämma bort svenskar och andra utlänningar från att åka till Baltikum och stödja självständighetsrörelsen.

Timmarna efter att kropparna hittats fick Ulf Asp blåddra i pärmarna som innehöll bilder och namn på de prostituerade kvinnor som arbetade i nattklubben på hotell Viru. Men de tre ryska kvinnorna som suttit vid svenskarnas bord, och som ska ha lockat med sig Whinberg och Fredriksson, fanns inte i pärmen.

Dagens Arbete har kartlagt hur prostitutionen gick till på hotell Viru. Det var en strukturerad verksamhet. Personalen som arbetade på hotellet hade full koll på vilka kvinnor som sålde sex. Men när den estniska polisen förhörde nattklubbspersonalen var det ingen som kände igen de tre ryska kvinnorna vid svenskarnas bord.

– Det slogs ju upp som att de hade sprungit med prostituerade. Men de var inte prostituerade, de där. Jag gick igenom de där fotoalbumen. De hade något annat ärende, säger Ulf Asp.

Uppgiften att en av mördarna var specialutbildad elitsoldat fanns i den tidigare hemligstämplade sovjetiska förundersökningen.

Sex personer dömdes för mordet på Bertil Whinberg och Ove Fredriksson. En av kvinnorna, Olga (andra från vänster), gifte sig under häktstiden med en svensk civilingenjör. Längst till höger sitter Andrej Solontjenko.

Dagens Arbete kan avslöja att två av de tre ryska kvinnorna vid bordet hade kopplingar både till Sverige och till den sovjetiska militären. En av dem hette Neilja och jobbade med sovjetiska officerare. Hon ska, enligt Tallinns polismästare, tidigare ha varit gift med en svensk man. Den andra, som hette Olga, arbetade på en sovjetisk militärbas och var vid tillfället förlovad med en svensk civilingenjör.

Dagens Arbete har sökt upp och försocht intervjuat de båda kvinnorna. Den ena kvinnan, Olga, bor i dag i Sverige.

Ingen av kvinnorna vill prata om kvällen.

– Nej, jag kan inte prata om det. Jag blev väldigt psykiskt påfrestad utav hela situationen. Jag bara kan inte, jag ber om ursäkt, men jag kan inte ställa upp på det, säger Olga när vi når henne på telefon.

Hon säger att hon inte känt till att den ena mördaren hade en bakgrund som sovjetisk elitsoldat.

– Jag tror det har att göra med att han i sig själv var aggressiv, men inte att det var något politiskt, säger hon.

Tidigare statsminister Ingvar Carlsson reagerar på de uppgifter som kommer fram i podd-serien Mordet på facktopparna.

– Ja, det är saker som jag säkerligen inte fick information om då. Det är dokument som blivit offentliggjorda nu efter 30 år, eller hur? Det är bra att någon följer upp det. Ju mer kunskap och fakta som finns, desto bättre, säger han.

År 1991 var socialdemokraten Pierre Schori kabinetssekreterare för utrikesdepartementet, UD. Han tycker att de uppgifter som Dagens Arbete avslöjat borde leda till att man åter granskar mordet.

– Man ska gå in och titta med nya ögon på det här. Ungefär som med Palmeutredningen, säger han. ✶

FLER AVSLÖJANDEN OM SPETSNAZ-BRIGADEN

◊ En av männen som mördade Bertil Whinberg och Ove Fredriksson, Andrej Solontjenko, fick sin militära elitutbildning i den 16:e separata Spetsnaz-divisjonen som då var stationerad i Chuchkovo, i Moskvas militärdistrikt. Militärt enhetsnummer: 54607.

Andrej Solontjenko som 18-åring, då han tog värvning.

◊ Det var en stridklar elitenhet som stridit i Sovjetunionens krig i Afghanistan och senare i de ryska krigen i Tjetjenien. Brigaden existerar fortfarande och lyder under ryska GRU.

◊ Undersökande journalister har kunnat avslöja att soldater ur den 16:e brigaden i hemlighet stridit och dött i kriget som inleddes 2014 i östra Ukraina.

◊ Styrkan har kopplats till det olösta mordet på den grävande reportern Dmitrij Kholodov i oktober 1994. Kholodov mördades då han avslöjat att ledningen för den 16:e Spetsnazbrigaden i Chuchkovo hyrt ut kommandosoldater som lönnmördare till maffiagrupper.

◊ Kholodovs rapportering rör tiden strax efter mordet på facktopparna och Sovjetunionens sammanbrott. Men det finns ingen definitiv uppgift om när korruptionen började.